

Κυρίες και κύριοι,
αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι,
εκπρόσωποι των θεσμών, της τοπικής αυτοδιοίκησης και της
κοινωνίας της Άνδρου,

Η σημερινή Εσπερίδα δεν συγκροτείται απλώς γύρω από την ανάγκη διάσωσης ενός σημαντικού κτιρίου της νεότερης ελληνικής αρχιτεκτονικής. Δεν αποτελεί ούτε μια άσκηση ιστορικής νοσταλγίας ούτε μια στενά τεχνική συζήτηση γύρω από ζητήματα αποκατάστασης. Αντιθέτως, η συνάντησή μας οργανώνεται γύρω από ένα **θεμελιώδες θεωρητικό και πολιτικό ερώτημα**: πώς επανατοποθετούμε σήμερα τη δημόσια αρχιτεκτονική μέσα σε έναν κόσμο όπου ο τουρισμός, η πολιτισμική αναπαράσταση και η οικονομία της εικόνας έχουν αναδιαμορφώσει ριζικά τη σχέση μας με τον τόπο.

Το Ξενία «Τρίτων» της Άνδρου προσφέρεται ως εξαιρετικά πυκνό παράδειγμα για να τεθούν αυτά τα ερωτήματα. Όχι μόνο επειδή είναι το πρώτο ξενοδοχείο του προγράμματος «Ξενία» που σχεδίασε ο Άρης Κωνσταντινίδης, αλλά επειδή ενσωματώνει μια **συνεκτική και αυστηρή αρχιτεκτονική κοσμοθεωρία**, η οποία σήμερα βρίσκεται σε ευθεία αντιπαράθεση με τις κυρίαρχες πρακτικές τουριστικής ανάπτυξης και «αξιοποίησης».

Το πρόγραμμα «Ξενία» υπήρξε ένα από τα ελάχιστα παραδείγματα όπου το ελληνικό κράτος παρήγαγε **δημόσια αρχιτεκτονική με σαφές ιδεολογικό πρόταγμα**. Στο μεταπολεμικό πλαίσιο της ανασυγκρότησης, η αρχιτεκτονική δεν αντιμετωπίστηκε ως διακοσμητικό στοιχείο, αλλά ως εργαλείο εδαφικής πολιτικής, πολιτισμικής αυτοπαρουσίασης και κοινωνικής εκπαίδευσης. Ο ΕΟΤ δεν αναζητούσε απλώς τουριστικές κλίνες, αλλά ένα μοντέλο χωρικής παρουσίας στον ελληνικό χώρο.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο Άρης Κωνσταντινίδης λειτούργησε ως **θεσμικός φορέας του μοντερνισμού**. Όχι όμως ενός αφηρημένου, διεθνοποιημένου μοντερνισμού, αλλά ενός μοντερνισμού βαθιά ενταγμένου στον τόπο. Το Ξενία Άνδρου είναι το πρώτο έργο στο οποίο αυτή η θέση διατυπώνεται με καθαρότητα: μια αρχιτεκτονική

αυστηρή, δομική, χωρίς μορφολογικές παραχωρήσεις, που αντιλαμβάνεται τον τόπο όχι ως εικόνα αλλά ως **σύστημα σχέσεων**.

Ο κάναβος των 4×4 μέτρων λειτουργεί εδώ ως θεμελιώδης αρχή οργάνωσης. Δεν είναι απλώς ένα εργαλείο οικονομίας ή κατασκευαστικής λογικής, αλλά μια **ηθική δομή**. Ο χώρος οργανώνεται με κανόνες σαφείς, επαναλήψιμους και αναγνώσιμους, επιτρέποντας την ισοτιμία των μερών και την αποφυγή ιεραρχιών εντυπωσιασμού. Η αρχιτεκτονική δεν επιδιώκει να ξεχωρίσει, αλλά να συγκροτήσει ένα πεδίο κατοίκησης.

Ακριβώς σε αυτό το σημείο αναδεικνύεται η απόσταση του έργου από τον μεταμοντερνισμό, όπως αυτός κυριάρχησε από τη δεκαετία του 1970 και μετά. Ο μεταμοντερνισμός, με την έμφαση στην αναπαράσταση, στο σημείο, στο ιστορικό απόσπασμα και στη μορφολογική ειρωνεία, μετέτρεψε τον τόπο σε **σκηνικό**. Η αρχιτεκτονική έγινε φορέας εικόνων, συμβόλων και αναφορών, συχνά αποκομμένων από τις πραγματικές δομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Ο Κωνσταντίνιδης κινείται στον αντίποδα αυτής της λογικής. Δεν αναπαράγει την κυκλαδίτικη αρχιτεκτονική ως μορφή, δεν «παίζει» με τα στοιχεία της παράδοσης, δεν τα μετατρέπει σε αισθητικό λεξιλόγιο. Αντιθέτως, αναλύει τις **δομικές αρχές** της ανώνυμης λαϊκής αρχιτεκτονικής: την επανάληψη, τη λιτότητα, την καθαρότητα της κατασκευής, τη μετάβαση από το μέσα στο έξω, τη σχέση του σώματος με το κλίμα και το τοπίο. Αυτή η στάση προοιωνίζεται αυτό που αργότερα θα ονομαστεί **κριτικός τοπικισμός**.

Ο κριτικός τοπικισμός, σε αντίθεση τόσο με τον αφηρημένο διεθνή μοντερνισμό όσο και με τον μεταμοντέρνο ιστορισμό, δεν επιδιώκει ούτε την άρνηση του τόπου ούτε την αισθητικοποίησή του. Επιχειρεί να συγκροτήσει μια αρχιτεκτονική **ριζωμένη**, χωρίς να είναι αναχρονιστική. Το Ξενία «Τρίτων» της Άνδρου ενσαρκώνει αυτή τη στάση με σπάνια συνέπεια.

Με συνέπεια στη θεμελίωσή του στα χνάρια του συγκροτήματος των Μπειρικάικων (ή Εμπειρίκειων), του μεγάλου τριώροφου συγκροτήματος κατοικιών και βοηθητικών χώρων που ανήκε στην

ισχυρή οικογένεια Εμπειρικού, που βρισκόταν στο ίδιο χώρο στην παραλία του Νειμποριού (Πλακούρα) στη Χώρα της Άνδρου. Το συγκρότημα καταστράφηκε ολοσχερώς κατά τη διάρκεια του βομβαρδισμού της Χώρας το 1943 (ή 1945), κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, και το οικόπεδο, σε αυτήν την τόσο προνομιακή θέση, παραχωρήθηκε στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ) από μέλη της οικογένειας Εμπειρικού.

Η επιλογή της εμφανούς δομής από οπλισμένο σκυρόδεμα δεν είναι απλώς τεχνική. Είναι μια σαφής δήλωση ενάντια στη σκηνογραφία. Η δομή εκτίθεται, γίνεται μέρος της εμπειρίας του χώρου, καθιστώντας την αρχιτεκτονική αναγνώσιμη και ειλικρινή. Πρόκειται για μια βαθιά **δημοκρατική χειρονομία**, που, εισάγοντας την αντίστοιχη λογική των εργατικών κατοικιών, αντιλαμβάνεται τον χρήστη όχι ως καταναλωτή εικόνων, αλλά ως συμμετοχο στη χωρική εμπειρία.

Το ξενοδοχείο συγκροτείται ως σύνολο από **«μικρές κατοικίες»**, όπου ο επισκέπτης βιώνει τον χώρο όχι ως πελάτης, αλλά ως προσωρινός κάτοικος. Τα **δωμάτια, σχεδιασμένα ως «πλαίσια θέασης»**, δεν προσφέρουν απλώς θέα, αλλά οργανώνουν μια συνθήκη κατοίκησης. Ο υπαίθριος χώρος δεν λειτουργεί ως συμπλήρωμα, αλλά ως ισότιμο μέρος της αρχιτεκτονικής εμπειρίας.

Η μεταγενέστερη ιστορία του κτιρίου αναδεικνύει με δραματικό τρόπο την κρίση αυτού του μοντέλου. Η επικράτηση ενός **νεοτοπικισμού της αγοράς**, ενός τοπικισμού επιφανειακού και εμπορευματοποιημένου, **μετέτρεψε τον τόπο σε εμπορική επωνυμία (σε brand)** και την αρχιτεκτονική σε μέσο διαφοροποίησης προϊόντων. Σε αυτό το πλαίσιο, η αυστηρότητα, η λιτότητα και η χωρική ηθική του «Τρίτωνα» κατέστησαν ασύμβατες με τις απαιτήσεις της υπερτουριστικοποίησης.

Ο νεοτοπικισμός αυτός δεν επιστρέφει πραγματικά στον τόπο· τον αναπαριστά. Κατασκευάζει εικόνες «αυθεντικότητας», αποσπασμένες από τις πραγματικές κοινωνικές και χωρικές σχέσεις. Το Ξενία Άνδρου, ως δημόσιο έργο με σαφές ιδεολογικό φορτίο, δεν μπορούσε να ενσωματωθεί σε αυτό το καθεστώς χωρίς να ακυρωθεί.

Η εξαίρεση του κτιρίου από την κατεδάφιση το 1993 και ο χαρακτηρισμός του ως μνημείου το 2011 σηματοδοτούν μια καθυστερημένη αλλά κρίσιμη αναγνώριση της αξίας του. Χαρακτηρίστηκε ως μνημείο, σύμφωνα με το νόμο του 2002 «για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» [Ν. 3028/2002 άρθρ. 6 παρ. 1γ], όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται «λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής και ιστορικής σημασίας του.» Και η ίδια η απόφαση χαρακτηρισμού του υπογραμμίζει ότι το ξενοδοχείο Ξενία «Τρίτων» «αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα κτηρίου ειδικής χρήσης, αντιπροσωπευτικό της μοντέρνας αρχιτεκτονικής της δεκαετίας του '50 και είναι το πρώτο ξενοδοχειακό συγκρότημα «ΞΕΝΙΑ» σχεδιασμένο από τον αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη.»

Ωστόσο, η θεσμική προστασία δεν αρκεί. Το ερώτημα που τίθεται σήμερα δεν είναι αν το κτίριο θα διασωθεί, γιατί η διάσωσή του είναι επιβεβλημένη από τον αρχαιολογικό νόμο, αλλά με **ποιο θεωρητικό και πολιτικό πλαίσιο θα αποκατασταθεί.**

Η σημερινή Εσπερίδα έρχεται να τοποθετηθεί ακριβώς σε αυτό το επίπεδο. Η Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ δεν προσεγγίζει το Ξενία «Τρίτων» ως ακίνητο προς αξιοποίηση, αλλά ως **κριτικό παράδειγμα.** Η αποκατάσταση του κτιρίου δεν μπορεί να είναι ουδέτερη. Οφείλει να επαναφέρει στο προσκήνιο τις αρχές που το γέννησαν: τη δημόσια ευθύνη, τη δομική ειλικρίνεια, τη σχέση με τον τόπο ως βιωμένη εμπειρία και όχι ως εικόνα.

Η στήριξη της Συγκλήτου του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και της Κοσμήτορος της Σχολής Πολιτικών Μηχανικών, Καθηγήτριας Ελένης Βλαχογιάννη, μας επιτρέπει να απευθυνθούμε με σαφήνεια στην κοινωνία της Άνδρου: η αναστήλωση του «Τρίτωνα» μπορεί να αποτελέσει **παράδειγμα επανανοηματοδότησης της δημόσιας αρχιτεκτονικής** στον 21ο αιώνα.

Το ΕΜΠ έχει αποδείξει στην ελληνική κοινωνία ότι έχει την επάρκεια να διασώσει οποιοδήποτε οικοδόμημα. Να θυμίσω ένα κατά πολύ δυσκολότερο εγχείρημα: την διάσωση και αναστήλωση του ιστορικού

Γεφυριού της Πλάκας στον Άραχθο ποταμό, μετά την κατάρρευσή του το 2015, όπου η συνεισφορά του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου ήταν καθοριστική και πολυσχιδής.

Το ξενοδοχείο «Ξενία Τρίτων» της Άνδρου δεν είναι εν κατακλείδι ένα απολίθωμα. Είναι ένα ανοιχτό θεωρητικό πεδίο. **Και η απάντηση στο τι θα γίνει με αυτό αφορά όχι μόνο την Άνδρο, αλλά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε σήμερα τον τόπο, την αρχιτεκτονική και το δημόσιο συμφέρον.**

Σας ευχαριστώ.